

Zbornik
Instituta za kriminološka i
sociološka istraživanja
2008 / Vol. XXVII / 1-2 / 201-215

Pregledni rad
UDK: 343.85:343.91-053.6
ID broj: 153803276

PRIMENLJIVOST KRIMINOLOŠKIH IDEJA U KONTROLI MALOLETNIČKOG KRIMINALITETA

Milica Kolaković*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu

Višedecenijsko traganje za najefikasnijim strategijama za suzbijanje kriminaliteta maloletnika, rezultiralo je nizom manje ili više suprotstavljenih koncepata, čije razlikovanje suštinski zavisi od odgovora na tri pitanja: koje faktore izdvojimo kao odlučujuće u etiologiji maloletničkog kriminaliteta, potom, od stava o poželjnim i najefikasnijim vidovima društvene reakcije na njihovo kriminalno ponašanje, kao i potonjeg odnosa prema prestupnicima. Odgovori na ova pitanja, a samim tim i oblikovanje kriminalne politike, mogu u velikoj meri zavisiti od usvajanja idejnih koncepata koji potiču iz kriminološke misli. Imajući to u vidu, pokušali smo da u svetlu teorija interakcionizma i etiketiranja s jedne, i reintegrativnog postidiđivanja s druge strane, skrenemo pažnju na potencijalno veoma korisne ali i određene sporne ideje, čiji prodor iz kriminološke misli u krivično zakonodavstvo i praktičnu primenu, može imati značajan uticaj na efikasnost kontrole kriminaliteta.

KLJUČNE REČI: Maloletnici / stigmatizacija / reintegracija/ prevencija

* Email: kolakius@yahoo.com

UVOD

Odnos kriminologije i politike suzbijanja kriminaliteta

Tesna povezanost ove dve discipline koje nesporno predstavljaju najvažnije pomoćne krivične nauke, posledica je činjenice da se kod obe kriminalitet javlja kao predmet proučavanja u širem smislu. Ako bismo predmet kriminologije shvatili na klasičan način, i ograničili ga na etiologiju (izučavanje uzroka) i fenomenologiju (izučavanje pojavnih oblika) kriminaliteta, onda njena distinkcija u odnosu na kriminalnu politiku koja proučava mere suzbijanja kriminaliteta, zaista ne bi predstavljala problem. Poslednjih decenija, postalo je mnogo teže napraviti ovu razliku, što je uzrokovano prvenstveno proširenjem predmeta kriminologije, ali i sve češćim korišćenjem rezultata kriminoloških istraživanja, kao smernica za oblikovanje politike suzbijanja kriminaliteta. Za proširenje predmeta kriminologije zaslužna je pojava mnoštva savremenih teorija, posebno teorija društvene reakcije. Stojanović /1991: 17-18/ ukazuje da se problem ove distinkcije, koji Ansel čak karakteriše kao pretenziju kriminologije da se pomeša sa politikom suzbijanja kriminaliteta, ipak ograničava na domen teorije jer je na empirijskom polju nesporna gore pomenuta simbioza dveju nauka, kroz korišćenje rezultata do kojih dolazi kriminologija (i koji nam daju odgovor na pitanje "šta jeste") u oblikovanju mera kriminalne politike koja teži ka onom "što treba da bude". On navodi da po pitanju terminološke razlike između kriminalne politike i politike suzbijanja kriminaliteta, pod pojmom kriminalna politika treba podrazumevati krivičnopravnu politiku, dok pojam politike suzbijanja kriminaliteta obuhvata, pored krivičnog prava i, "sva druga sredstva koja se u nekom društvu koriste u suzbijanju kriminaliteta" ali naglašava da se ako se pojam kriminalne politike shvati u najširem smislu kao, "racionalno organizovanje društvenog reagovanja na kriminalitet", ova dva pojma se mogu posmatrati kao sinonimi.

Ako se na kraju vratimo na suzbijanje kriminaliteta kao zajednički cilj politike suzbijanja kriminaliteta i dela kriminologije koji se sa politikom suzbijanja kriminaliteta sporno graniči, možemo se zapitati, koliko je uopšte opravdano baviti se pitanjem njihovog razgraničenja u ovoj oblasti, umesto da se pažnja u potpunosti posveti ostvarenju pomenutog cilja. U tom smislu, fokusiraćemo se na pitanje, u kojoj je meri moguće primeniti, ovaj put ne rezultate kriminoloških istraživanja,

već pojedine teorijske koncepte iz oblasti kriminologije, u postupku kreiranja mera politike suzbijanja kriminaliteta, a naročito u oblasti maloletničkog kriminaliteta.

Teorijske postavke interakcionizma, etiketiranja i reintegrativnog postidiavanja

Teorijski koncepti čiju ćemo primenu u nastavku razmatrati, pripadaju kriminološkom pravcu društvene reakcije. Najpregledniju sliku o njima, steći ćemo sagledavši ih kroz prizmu tri osnovna pitanja koja se pri proučavanju kriminalnog ponašanja nameću:

- Najpre, kako se formira sistem normi na osnovu kojih jedno ponašanje postaje okarakterisano kao ispravno ili devijantno?
- *Potom*, kakvu društvenu reakciju izaziva ponašanje suprotno ovim normama?
- Najzad, postavlja se i pitanje dalje sudbine onih koji su suprotno normama postupili.

Odgovor na prvo pitanje predstavnici *teorija interakcionizma i etiketiranja* daju, kako većina autora smatra, u osnovi koristeći marksistički pristup, odnosno sa aspekta klasnih razlika, posmatrajući dominantne i nedominantne društvene grupe, i ističući da je sistem normi nametnut od strane prvih, koje taj položaj zauzimaju zahvaljujući novcu, politici i sl. /Ignjatović, 2005: 198/ Podudaranje između ove dve teorijske postavke ipak nije potpuno, jer se interakcionisti, za razliku od marksista koji problem posmatraju na globalnom nivou klasnih sukoba, koncentrišu na pitanje svakodnevne interakcije i njenih posledica. Oni zatim, daju objašnjenje samo za proces sekundarne devijacije, dok pristalice marksizma objašnjavaju i nastanak primarne (pritiskom koji siromašni slojevi osećaju u klasno podeljenom društvu). Najzad, pristalice interakcionizma i etiketiranja i pored empatije koju pokazuju prema prestupniku ne pristupaju uvek kritički društvenom sistemu u celini ili njegovim pojedinim delovima, dok marksisti zauzimaju rigidan stav obojen kriticismom. U suštini dakle, interakcionisti akcenat stavljaju na proces etiketiranja i stigmatizacije koji pokreće sekundarnu devijaciju, a marksisti na samu društvenu strukturu u okviru koje se ovaj proces odigrava. (www.crimetheory.com, decembar 2007.)

*Zbornik IKSI, 1-2/2008 – M. Kolaković
„Primenljivost kriminoloških ideja u kontroli
maloletničkog kriminaliteta”, (str. 201-215)*

Odgovor na drugo pitanje direktno sledi iz prvog. Konformisti one koja se normi ne pridržavaju označavaju kao devijante a njihovo ponašanje kao devijantno, iz čega Tannebaum izvlači zaključak da "pojedinaac nije devijantan zato što je izvršio delo već stoga što je društvo, delo i njegovog učinioca označilo devijantnim". /*Ibid.*/

Što se tiče daljeg postupanja sa "devijantom", pred nama su uslovno rečeno dva puta. Zastupnici teorije etiketiranja smatraju da se dalji postupak odvija u tri faze:

- odabir, etiketiranje i stigmatizacija

Pri čemu se razlozi ove pojave pronalaze u sledećem:

- mehanizam projekcije (unutrašnja napetost i negativizam smanjuju se žigosanjem drugih)

- tehnika neutralizacije (krivica se prenosi na druge i time se sačuva slika o sebi kao časnom)

- žigosanje predstavlja i čin moći pojedinca ili grupe /Ignjatović, 2005: 199/

Pristalice ove teorije se ipak zadržavaju samo na kritici postojećeg stanja, neiznoseći pritom predloge efikasnijeg reagovanja na kriminalno ponašanje. Upravo taj nedostatak koriguju zastupnici *teorije reintegrativnog postidiđivanja*. Tvorac ove teorije Braithwaite, smatra da za one koji su bili objekt postidiđivanja, učestvovali u postidiđivanju drugih ili posmatrali isto, postoje mnogo manje šanse za delikventno ponašanje. /Botchkovar & Tittle, 2005:403/ On ističe da je savest "najjača brana" kriminalnom ponašanju, naglašavajući da je osnovna prednost grize savesti njeno trenutno i neselektivno dejstvo, što nije slučaj sa sredstvima formalne reakcije, posebno krivičnim pravosuđem. Delujući preventivno, jača moralnu branu koja treba da spreči dalje kriminalno ponašanje, za razliku od pravne sankcije, koja moral delikventa *a priori* otpisuje. /Ignjatović, 2005:196/ Kada ljudi postidiđuju druge, ili su samo svedoci postidiđivanja, postaju svesniji društveno neprihvatljivih ponašanja i u njima jača strah od mogućnosti da i sami postanu objekt postidiđivanja. Veliki deo neprihvatljivog ponašanja inhibira se i zahvaljujući strahu od direktne osude, već od ogovaranja /Botchkovar & Tittle, 2005:410 /. Dometima teorije reintegrativnog postidiđivanja u praksi, treba pristupiti sa oprezom jer se mogućnost da formalna reakcija na kriminalno ponašanje pozitivno utiče na učinioca, kao i da ga izostanak iste može stimulisati da nastavi sa

prestupničkim, ne može osporiti. U vezi sa tim teoretičari često prave podelu između disintegrativnog i reintegrativnog postidiivanja, */Ibid./* pri čemu se kao disintegrativno ocenjuje postidiivanje praćeno različitim oblicima ponižavanja za koje se smatra se da stimuliše sekundarnu devijaciju. S druge strane, reintegrativno bi bilo ono postidiivanje koje je umesto poniženjem, praćeno savetima i usmerenjem u pozitivnom smeru, koje u sebi istovremeno sadrži i prekor i novu šansu. Na ovo posebno treba obratiti pažnju kada su u pitanju maloletni delikventi s obzirom na veću podložnost uticajima i sposobnosti za promene, nego što je to slučaj sa punoletnim prestupnicima.

Pre no što se upustimo u šire razmatranje dometa primene ovih ideja u našim uslovima, nužno je dati par napomena. Najpre, nesporno je da se proučavajući etiologiju maloletničkog kriminaliteta, ne smemo ograničiti samo na jednu vrstu faktora koji utiču na njegov nastanak. Ovom prilikom ćemo se, svesni osude pojedinih autora koji kritikuju ovakav pristup, fokusirati samo na uticaj društvene reakcije na kriminalitet maloletnika. Istovremeno, nalazimo da je neophodno skrenuti pažnju na nekoliko osnovnih nedostataka i propusta u okviru teorija kojima ćemo se baviti, a od kojih Ignjatović /1985: 40-41/ u vezi interakcionizma i etiketiranja, izdvaja sledeće:

- Nedostatak racionalnog objašnjenja primarnog kriminaliteta i zanemari- vanje njegovih uzroka koji leže u društvu i uslovima formiranja ličnosti.
- Preterivanje u vezivanju recidivizma isključivo za društvenu stigmu
- Odbacivanje shvatanja kriminaliteta kao patološke pojave
- Formiranje neke vrste stereotipa kriminalca, kroz prenebregavanje neophodnosti klasifikacije delikvenata, koja je u skladu sa njihovim tvrdnjama o heterogenosti populacije delikvenata.

S druge strane, o nedostatku teorije reintegrativnog postidiivanja koji se ogleda u ignorisanju mogućnosti da sankcija ali i samo vođenje krivičnog postupka, odvrate maloletnika od budućeg delikventnog ponašanja, smo već govorili.

Uzimajući u obzir navedene ograde, cilj nam je posmatranje dvosmer- ne veze između politike suzbijanja kriminaliteta, (njeno delovanje ove teorije posmatraju kao jedan od uzroka maloletničkog, i kriminaliteta

*Zbornik IKSI, 1-2/2008 – M. Kolaković
„Primenljivost kriminoloških ideja u kontroli
maloletničkog kriminaliteta”, (str. 201-215)*

uopšte) i kriminologije, na primenljivost čijih ideja u oblikovanju kriminalne politike, želimo da ukažemo.

Mere politike suzbijanja kriminaliteta i njihova specifičnost u oblasti maloletničkog kriminaliteta

Najčešća podela sredstava koja se koriste u borbi protiv kriminaliteta je na krivična i vankrivična (moral, javno mnjenje, porodica, škola, tehnoprevencija, organizacione mere i posredovanje radi mirenja). /Stojanović, 1991: 103/ Ove mere, kada su maloletnici u pitanju ipak poseduju izvesne specifičnosti koje su određene prvenstveno karakteristikama ove uzrasne kategorije a potom i "specifičnim ciljevima koji se u oblasti maloletničkog kriminaliteta žele postići. Na prvom mestu to je vaspitanje, odnosno prevaspitanje maloletnog učinioca i obezbeđenje njegovog pravilnog razvoja." /Ibid./ Gerahgty kao ključna, izdvaja dva pitanja: Najpre, kako identifikovati, implementirati i poboljšati programe kreirane da deluju preventivno u oblasti maloletničkog kriminaliteta, a zatim, ako je prevencija neuspešna, u kom smeru treba da delaju maloletničko pravosuđe i društvena zajednica uopšte? /Geraghty, 2004./

Krivično pravo kao sredstvo suzbijanja maloletničkog kriminaliteta

Krivično pravo predstavlja osnovni vid borbe u suzbijanju maloletničkog kriminaliteta kod nas. Opravdanost njegovog postojanja uopšte, osporavana je od strane pristalica kritičke kriminologije, a njegovu zamenu novim sistemom predlagali su zastupnici pravca društvene odbrane. Osnovna karakteristika maloletničkog krivičnog prava jeste dvostruka zaštitna funkcija. Prva funkcija je identična onoj kod krivičnog prava koje reguliše ponašanje punoletnih - dakle, uloga "poslednje linije odbrane društvenih vrednosti". Ova široko prihvaćena fraza nije u potpunosti nesporna posmatrano sa aspekta novijih kriminoloških teorija, a naročito autora promarksiističke orijentacije, koji smatraju da se iza vela društvenog interesa ustvari krije interes vladajuće klase. Druga strana zaštitne funkcije odnosi se na zaštitu samog maloletnog učinioca. U skladu sa ovim je i Ignjatovićevo /2005:417/ viđenje dva moguća pristupa postupku prema maloletnicima:

*Zbornik IKSI, 1-2/2008 – M. Kolaković
„Primenljivost kriminoloških ideja u kontroli
maloletničkog kriminaliteta”, (str. 201-215)*

- *Model blagostanja* (koji Perić /1994: 172-185/ naziva zaštitničkim (welfare)), koji u centar pažnje stavlja reedukaciju i rehabilitaciju maloletnika i počiva na sledećim načelima:

- a) pri odmeravanju kazne u obzir se ne uzimaju ni vrsta ni težina dela niti njime naneto zlo žrtvi
- b) dužina trajanja kazne ne može se fiksirati pri izricanju jer se unapred ne može odrediti koliko će procesi reedukacije i rehabilitacije trajati
- c) ovi procesi imaju više šansi da uspeju ako se sprovode u ustanovama u kojima su maloletnici odvojeni od dotadašnje sredine
- d) sankcije izriču sudovi specijalizovani za maloletnike
- e) ne treba preterivati sa pružanjem mnogobrojnih ustavnih prava i garancija ovoj kategoriji prestupnika jer to može ugroziti program reedukacije i rehabilitacije

- *Model pravde* (po Periću sudski (justice) metod) koji se, "fokusira pre svega na delo, a manje na lična svojstva učinioca", zasnovan na ovim principima:

- a) proporcionalnost sankcije izvršenom delu
- b) jasno određeno trajanje sankcije već pri izricanju
- c) primena zatvorske kazne samo kao krajnjeg sredstva

Gerghty /2004/ pitanje ravnoteže između humanog tretmana maloletnika, i interesa društvene bezbednosti, dovodi u vezu sa pitanjem nivoa društvene svesti i znanja o stvarnim potrebama maloletnika.

Kritikujući maloletnički sud u SAD, Barry Feld /1997./ naglašava da je čitav vek od osnivanja prvog maloletničkog suda u toj zemlji, opravdanost njegovog postojanja dovedena u pitanje, i zahteva njegovo ukidanje, pravdajući taj zahtev, potrebom da bude stvorena institucija koja prepoznaje mladost, sposobnost maloletnika da uče, napreduju i tek dostignu punu meru samokontrole, pružajući im suštinsku zaštitu, za razliku od one koju im pruža postojeći maloletnički sud, koga Feld karakteriše kao ustanovu koja proizvodi maloletne delikvente. Slično se izjašnjavaju i Geraghty i Drizin, ističući da tvorci kriminalne politike, u žurbi da kazne maloletne delikvente, sve manje obraćaju pažnju na unapređenje različitog pravosuđa i tretmana

maloletnika i odraslih. Pravilan pristup maloletniku i ispravan odnos organa krivičnog postupka prema njemu, bez nepotrebne represije, mogu imati ulogu inicijalne kapi u postupku pokretanja griže savesti zbog ranijeg kriminalnog ponašanja, umesto otpora i besa izazvanih ponašanjem subjekata postupka needukovanih za rad sa maloletnicima, što dalje vodi do formiranja pozitivnog stava o učinjenom i uverenjem da je isto ispravno, a dalji ishod toga je logičan-sekundarna devijacija u vidu recidiva.

Značajan korak ka primeni ideja postidivanja učinioca, napravljene je širenjem primene koncepta restorativnosti, koji je u poslednjih nekoliko decenija sve zastupljeniji u uporednom zakonodavstvu. Koncept restorativne pravde započeo je svoj put ka implementaciji u krivično-pravne sisteme širom sveta pre više od tri decenije, i to na prostorima Kanade i Amerike. Pomerajući fokus sa učinioca (posmatranog kao krivca kome se treba osvetiti), na samo krivično delo (shvaćeno kao konflikt koji treba rešiti kroz aktivno učešće svih zainteresovanih strana), doneo je čitav niz novina u krivičnopravnoj reakciji na kriminalitet, od kojih posebno treba izdvojiti različite vidove diverzionih postupaka i alternative krivičnom sankcijama. Značajan element ovog principa jeste i korišćenje medijacije između učinioca i žrtve, čija je primena u uporednom pravu u ekspanziji dok je kod nas tek u začetku. U tu svrhu je pre nekoliko godina pokrenut projekat "Šansa deci za promenu", u okviru kog su formirani "Mobilni timovi za sveobuhvatnu dečju zaštitu", i organizovani specijalizovani studijski program za buduće medijatore.

Često se u literaturi mogu pronaći posve pogrešne interpretacije koncepta restorativnosti, koje se ogledaju u njegovom svodenju na prostu restituciju. Nije sporno da se restitucija često javlja kao deo restorativnog procesa, i da se kao takva u pojedinim delovima sveta (npr. kod američkih Indijanaca, na nekim od pacifičkih ostrva, u južnoazijskoj oblasti i u Africi) održala vekovima, sve do danas. /Sherman, 2003:11/.

Osnovne ideje restorativne pravde mogle bi se izraziti kroz nekoliko sledećih načela:

- 1) Krivično delo posmatrano kao povreda individue ili njenog dobra a ne čitavog društva, odnosno kao vid konflikta između učinioca i žrtve
- 2) Rešavanje konflikta uz učešće ne samo učinioca i žrtve već i ostalih direktnih i indirektnih aktera problema

- 3) Cilj kažnjavanja je popravljavanje učinjene štete a ne kažnjavanje učinioca
- 4) Reintegracija a ne izolacija učinioca i žrtve uz podršku društvene zajednice

Značaj koncepta restorativnosti dodatno se povećava kada se primeni u procesu suzbijanja maloletničkog kriminaliteta, s obzirom da se radi o kategoriji učinilaca kod kojih se procesom suočavanja sa oštećenim i posledicama dela, kao i primenom različitih vidova alternativnih sankcija, mogu postići značajni efekti na planu specijalne prevencije i rehabilitacije maloletnika.

Sam mehanizam postidivanja maloletnog učinioca, mogao bi se pokrenuti njegovim "provođenjem" kroz niz pitanja, kojima bi se od njega zahtevalo da opiše šta se dogodilo, odnosno šta je uradio, zatim o čemu je razmišljao u tom trenutku, ko/šta ga je nateralo ili izazvalo da to učini, šta je onog ko ga je eventualno izazvao nateralo na to, itd. Na taj način se pomaže sagledavanje celokupne situacije i svih njenih učesnika. Sledeći korak je postavljanje pitanja koja se odnose na to, da li maloletnik smatra da je potrebno da nešto preduzme u cilju korekcije učinjenog, i da li to želi da učini. Ovaj mehanizam ima u fokusu ponašanje maloletnog prestupnika a ne njegovu ličnost i ima za cilj buđenje empatije, čija se pojava može detektovati kako putem verbalne ekspresije tako i preko govora tela (plač, promena boje lica, pogled, itd.).

VANKRIVIČNA SREDSTVA SUZBIJANJA KRIMINALITETA

Porodica, moral i škola

Iako se sistemu moralnih normi prigovara nedostatak racionalnosti, nesumnjiv je njegov doprinos, naročito suzbijanju najtežih oblika kriminaliteta, koji za većinu ljudi predstavljaju potpuno neprihvatljive oblike ponašanja, a upravo zahvaljujući usvojenim elementarnim moralnim normama. U vezi sa ovim je i takozvani, "sistem krugova odgovornosti", u kom prvi krug odgovornosti čine moralne norme koje uče da su poređenja ponašanja pogrešna i ih ne treba činiti, drugi je politička, profesionalna ili javna odgovornost, treći, odgovornost prema licu koje je pretrpelo štetu, odnosno obaveza da se ta šteta nadoknadi,

i najzad krivična odgovornost kao poslednji korak. /Ignjatović, 2005:414/ Iz navedenog je primetno da je krivična odgovornost tek četvrti stepen reakcije, i da postoji čitav spektar različitih mehanizama koji se mogu upotrebiti, izbegavajući pritom stigmatizaciju jednog lica kao kriminalca, a da se uz to postigne odgovarajući rezultat na polju specijalne i generalne prevencije kriminalnog ponašanja. Kao što smo pri izlaganju osnovnih postavki interakcionizma istakli, stav zastupnika ove teorije je da su norme nametnute od strane dominantnih grupa, i da se etiketiranjem prestupnika *a priori* odustaje od mogućnosti da njegov moral posluži u svrhu odvratanja od daljeg kriminalnog ponašanja, već se isti efekat pokušava postići stigmatizacijom i zastrašivanjem kaznom. Ako u centar posmatranja stavimo maloletnika, negativne posledice ovakvih postupaka dobijaju drastične razmere, jer je potpuno apsurdno žigosanje i ekskomunikacija ličnosti čiji je razvoj još u toku, pa su samim tim i šanse za reintegraciju i rehabilitaciju mnogo veće nego kod punoletnih lica.

Poseban problem doslovne primene postavki teorije reintegrativnog postidiavanja u ovom aspektu suzbijanja maloletničkog kriminaliteta, može predstavljati činjenica da početak formiranja sistema moralnih normi koji počinje u porodici, gde se uče primarne razlike između pojmova dobrog i lošeg-dozvoljenog i zabranjenog i gde griža savesti predstavlja osnovnu sankciju, a nastavlja se u društvenim grupama (škola, radno okruženje) koje primenjuju sistem zastrašivanja sankcijom etiketiranja, pa ova promena može dodatno pogoršati stanje, jer reakcija na primarnu devijaciju kod maloletnika nenaviknutog na takav vid odgovora može dovesti do sekundarne devijacije. Interesantan je u tom smislu i prikaz etiketiranja na mikro planu-na nivou školskog razreda, na koji skreće pažnju Becker. On tvrdi da nastavnici stvaraju sebi model idealnog učenika, koji im služi kao osnova za procenu svih ostalih, a čiju vrednost utvrđuju na osnovu toga koliko su nalik prototipu idealnog. Na osnovu ove procene, nastavnik vrši etiketiranje učenika kao lenjih, nedovoljno zainteresovanih, manje inteligentnih, nedisciplinovanih i sl. Upravo te etikete koje im dodeljuje, određuju okvir njegovog daljeg ponašanja i kompletnog pristupa etiketiranom učeniku /Stojanović, 1991: 95/. Ako posmatramo države common-law sistema, primetna je potpuno drugačija situacija. Vredan je pomena istraživački projekat *Blueprints for violence prevention*, koji je 1996. dizajniran na Univerzitetu Kolorado (SAD). Centar za izučavanje i prevenciju nasilja na ovom

*Zbornik IKSI, 1-2/2008 – M. Kolaković
„Primenljivost kriminoloških ideja u kontroli
maloletničkog kriminaliteta”, (str. 201-215)*

univerzitetu osmislio je program čiji je cilj analiza programa prevencije kriminalnog, i drugih oblika delikventnog ponašanja maloletnika, kao i njihova selekcija i odabir po osnovu unapred određenih kriterijuma, koji se odnose na metodologiju istraživanja, prikaz rezultata i efektivnost programa. O obimu ovog poduhvata najbolje govori činjenica da je analizirano čak 600 programa od kojih je 11 ocenjeno kao izuzetno a još 18 kao programi koji imaju potencijala. Dobar deo tih programa zasniva se na uključenju određenog broja posebno osmišljenih školskih časova u okviru redovne nastave u okviru kojih bi maloletnici učili veštine prevazilaženja rizičnih i konfliktnih situacija vezanih za nasilje i zloupotrebu narkotika i alkohola. /www.colorado.edu, januar, 2008./

Ovaj vid jačanja ličnosti i morala maloletnika, ublažava ranije pominjani problem prelaska sa sistema postidiivanja koji se primenjuje u porodici na sistem kažnjavanja tipičan za školsku sredinu. Osim kvalitetnog rada na jačanju ličnosti maloletnika, u vremenu koje provodi u školi, za pohvalu je i inicijativa vlade SAD koja je rezultirala nastankom web strane namenjene maloletnicima i ispunjenju vremena koje provode van škole, gde oni mogu naći informacije o najrazličitijim aktivnostima u koje se mogu uključiti, što ma za cilj smanjenje rizičnih situacija u kojim maloletnik može biti uključen u kriminalnu aktivnost. Umesto toga im se nude poslovi pomoću kojih mogu zaraditi dodatni džeparac, različite vrste kreativnih radionica, sportskih aktivnosti... /www.afterschool.gov, januar, 2008./

Značajan napredak na polju prevencije bi se mogao postići i politikom jačanja institucije porodice koji je poslednjih decenija primetno izgubio na značaju. Potom i kroz reformu školskog sistema, a posebno kroz naročitu edukaciju nastavnog kadra koji bi na taj način bio osposobljen da ublaži prelaz sa jednog na drugi sistem reakcije na devijantno ponašanje, kao i da uporedo radi na dva polja - na jačanju savesti kao moralne brane delikventnom ponašanju, popunjavajući sistem elementarnih moralnih normi formiran u porodici, ali i upoznavanju maloletnika sa sistemom formalne reakcije na takav vid delanja. Time bi se umanjila mogućnost sekundarne devijacije, ukoliko maloletnik dođe u situaciju, da njegovo ponašanje koje je suprotno normama izazove intenzivnu društvenu reakciju.

JAVNO MNJENJE, SREDSTVA JAVNOG INFORMISANJA I PARTICIPACIJA GRAĐANA

Ovaj vid borbe protiv kriminaliteta nesumnjivo svakodnevno dobija na značaju. Olakšana dostupnost sredstava javnog informisanja, učinila je opštedostupnim stavove kako mikro, tako i društvenog, pa čak i svet-skog javnog mnjenja. Stojanović ističe dvostruki uticaj na suzbijanje kriminaliteta: najpre, javno mnjenje utiče na kreiranje politike suzbijanje kriminaliteta, a potom i na sam kriminalitet direktno. Pri čemu vezano za prvu ulogu posebno naglašava neophodnost izbegavanja pritiska javnog mnjenja koje obično insistira na represivnoj politici, dok direktni uticaj vezuje za stvaranje opšteg negativnog stava, odnosno osude određenih oblika ponašanja, što svakako utiče na formiranje sistema moralnih normi. Povećana dostupnost sredstava javnog informisanja, čini ih sredstvom izuzetno pogodnim za uticaj na maloletnike. Istraživanja javnog mnjenja pokazuju da deca i adolescenti provode oko 5-6 časova dnevno u gledanju televizijskog programa, a ako se tome doda vreme provedeno u pretraživanju interneta, očigledno je koliki je informativno-edukativni potencijal u pitanju. Ali postoji i druga strana na koju treba obratiti pažnju, a to je česta zloupotreba medija. Neprofesionalnost, nepoštovanje novinarske etike i žed za senzacionalizmom, neretko dovede do širenja informacija koje mogu biti pogubne za reintegraciju i rehabilitaciju devijantnog maloletnika, jer nema efikasnijeg sredstva za trajnu stigmatizaciju nego što su to mediji. Neispoštovana poverljivost podataka iz krivičnog postupka prema maloletniku, koja je već sama po sebi dovoljna da nanese trajne posledice u razvoju ličnosti maloletnog učinioca, pojačana medijskom hajkom, u potpunoj je suprotnosti sa principom zaštite maloletnika u krivičnom postupku. Plimu senzacionalizma je, nažalost, jako teško iskontrolisati ali je opravdano očekivati da bi oštrija kaznena politika u ovoj oblasti sprečila "medijsko raspinjanje" maloletnih prestupnika. Od posebnog je značaja pomeranje interesovanja građana sa senzacijskog aspekta kriminaliteta na eventualno uključ enje u proces suzbijanja istog. Slični programi postoje u svetu, pa je tako u Kanadi (gde država godišnje ulaže 32 miliona dolara u programe prevencije kriminaliteta), problem informisanosti građana o maloletničkom kriminalitetu na vreme detektovan, pa su uloženi dodatni

*Zbornik IKSI, 1-2/2008 – M. Kolaković
„Primenljivost kriminoloških ideja u kontroli
maloletničkog kriminaliteta”, (str. 201-215)*

napori u cilju bolje obaveštenosti o naporima koji se ulažu u suzbijanju istog i merama koje se preduzimaju u tom pravcu. /, januar, 2008/

ZAKLJUČAK

Iz dosada rečenog evidentno je da je potencijal kriminoloških teorija da budu praktično primenjene, izuzetan. Njihovo konstantno unapređenje i provera kroz naučna istraživanja, potom implementacija tako iskristalisanih teorijskih koncepata u mere politike suzbijanja kriminaliteta, i najzad analiza rezultata primene istih, čine idealnu formulu za suzbijanje kriminaliteta. Pitanje koje u vezi toga ipak ostaje otvoreno, jeste, koliko je taj potencijal iskorišćen? Odgovor nije jednostavan, ali ono što je nesporno, jeste da je počev od sedamdesetih godina prošlog veka učinjen značajan pomak u ovoj oblasti. Uz još jednu napomenu, da se pozitivne strane oštrijeg sankcionisanja maloletničkog kriminaliteta ne mogu sasvim isključiti, ipak zabrinjava trend koji se u SAD pojavio početkom devedesetih, a koji zbog odustajanja od tretmana i povratka pooštravanju kaznene politike prema maloletnicima, slobodno možemo oceniti kao regresivan. Držeći se drevne mudrosti koja daje prednost prevenciji nad lečenjem, dobro bi bilo, oslanjajući se na domete kriminološke misli, potražiti tačku ravnoteže između poverenja u preventivno delovanje i rada na njegovom poboljšanju s jedne strane, i razvoja - najdelotvornijih oblika reagovanja na kriminalno ponašanje i njegovo sankcionisanje, s druge.

LITERATURA I IZVORI

- 1) BERNBURG, J.& KROHN, M. (2003) *Labeling, Life Chances, and Adult Crime: The Direct and Indirect Effects of Official Intervention in Adolescence on Crime in Early Adulthood*, *Criminology*, Vol. 41, No. 4
- 2) BECKER, H. (1952) *Social Class Variations in The Teacher-Pupil Relationship*
- 3) BOTCHKOVAR, E. & TITTLE C. (2005) *Crime, Shame and Reintegration in Russia*, *Theoretical Criminology*, SAGE Publications, London, Vol. 9 (4)
- 4) FELD, B. (1997) *Abolish The Juvenile Court: Youthfulness, Criminal Responsibility and Sentencing Policy*, *Journal of Criminal Law & Criminology*

*Zbornik IKSI, 1-2/2008 – M. Kolaković
„Primenljivost kriminoloških ideja u kontroli
maloletničkog kriminaliteta”, (str. 201-215)*

- 5) GERAGHTY, T. (2004) *Juvenile Justice and Strategies to Control Youth Violence: Is True a Conflict?* The Journal of Criminal Law & Criminology, Vol. 94, No. 2
- 6) GERAGHTY, T. & DRIZIN, S. (1997) *Foreword-The Debate over of Yuvenile Courts: Can We Reach Consensus?*, Journal of Criminal Law & Criminology
- 7) IGNJATOVIĆ, Đ. (2005) *Kriminologija, Službeni glasnik Beograd*
- 8) IGNJATOVIĆ, Đ. (2006) *Kriminološko nasleđe, Službeni glasnik Beograd*
- 9) IGNJATOVIĆ, Đ. (1985) *Savremeno stanje kriminalne politike u Jugoslaviji, Beograd*
- 10) IGNJATOVIĆ, Đ. (2007) *Stanje kriminaliteta u Srbiji-analiza statističkih podataka, zbornik Stanje kriminaliteta u Srbiji, (XLIII savetovanje Udruženja za krivično pravo i kriminologiju SCG)*
- 11) LOEBER, R. & FARRINGTON, D. & PETECHUK, D. (2003) *Child Delinquency: Early Intervention and Prevention, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*
- 12) PERIĆ, O. (2005) *Komentar Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, Službeni glasnik, Beograd*
- 13) PERIĆ, O. (2007) *Sanctions penales envers les droits des mineurs, zbornik Stanje kriminaliteta u Srbiji, (XLIII savetovanje Udruženja za krivično pravo i kriminologiju SCG)*
- 14) SHERMAN, L. (2003) *Reason for Emotions: Reinventing Justice with Theories, Inovations, and Research the American Society of Criminology 2002. Presidential Address, Criminology, Vol 41, No. 1*
- 15) STOJANOVIĆ, Z. (1991) *Politika suzbijanja kriminaliteta, Novi Sad*
- 16) www.crimetheory.com
- 17) www.afterschool.gov
- 18) www.library.uws.edu.au
- 19) www.ybj.gov.uk
- 20) www.colorado.edu
- 21) www.cjca.net

APPLICABILITY OF CRIMINOLOGICAL IDEAS IN THE CONTROL OF JUVENILE CRIMINAL

*A few decades of looking for the best strategies in the struggle against juvenile crime resulted with many different concepts. The best distinction between those concepts, are made using the answers to three questions:
-Firstly, what are the major factors in the etiology of juvenile crime?
-Secondly, which type of social reaction to juvenile offence is the most hopeful?*

*Zbornik IKSI, 1-2/2008 – M. Kolaković
„Primenljivost kriminoloških ideja u kontroli
maloletničkog kriminaliteta”, (str. 201-215)*

-Thirdly, how should we treat juvenile criminals?

We can find answers to those questions in the acceptance of some ideas from criminological theories. Considering that, we tried to focus on some ideas that can be useful but also dangerous, in light of the theories of interactionism, labelling and reintegrative shaming. Using those ideas in criminal legislation and practice could be an important influence on the control of the criminal.

KEY WORDS: Juveniles / stigmatization / reintegration / prevention